
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК 338.47:338.242.4

П. П. ВОРОБІЄНКО,
*професор, доктор технічних наук,
ректор Одеської національної академії зв'язку ім. О.С. Попова,
заслужений працівник освіти України,*
В. М. ГРАНАТУРОВ,
*професор, доктор економічних наук,
професор кафедри управління проектами та системного аналізу
Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова,
заслужений діяч науки і техніки України*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ШИРОКОСМУТОВОГО ДОСТУПУ ДО ІНТЕРНЕТУ В УКРАЇНІ

Продemonстровано, що в сучасних умовах показником, який найбільш адекватно відображає соціально-економічний вплив телекомунікацій на економічний розвиток країни, є ступінь проникнення широкосмутового доступу до Інтернету. Наведено міжнародний досвід впровадження та розвитку цього важливого для всіх країн виду зв'язку. Розглянуто стан широкосмутового доступу до Інтернету в Україні й проблеми його подальшого розвитку. Обгрунтовано деякі напрями та шляхи вирішення існуючих питань.

Ключові слова: телекомунікації, широкосмутовий доступ, розвиток, ефективність, проблеми, міжнародний досвід, державне регулювання, державна підтримка.

P. P. VOROBIIYENKO,
*Professor, Doctor of Techn. Sci.,
Rector of O. S. Popov Odesa National Academy of Telecommunications,
Honored Worker of Education of Ukraine,*
V. M. GRANATUROV,
*Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Professor of the Chair of Project Management and System Analysis,
O. S. Popov Odesa National Academy of Telecommunications,
Honored Master of Science and Engineering of Ukraine*

THE PROBLEMS OF BROADBAND INTERNET ACCESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

It is shown that the level of broadband Internet access penetration under modern conditions is an indicator that reflects the level of socio-economic influence of telecommunications toward the economic development of a country most adequately. The international experience of implementation and development of this type of communication, which is vital in all countries, is presented. The situation and problems of a further broadband access development in Ukraine are considered. Certain directions and ways of solving the existing problems are justified.

Keywords: telecommunications, broadband access, development, efficiency, problems, international experience, state regulation, state support.

Дана стаття продовжує розгляд ролі телекомунікацій у житті суспільства, існуючих проблем їх подальшого розвитку, а також шляхів вирішення цих питань, який було розпочато нами на сторінках журналу [1; 2].

Як зазначалося в [1], численні дослідження довели ряд закономірностей, які пов’язують рівень розвитку засобів та послуг зв’язку і рівень економічного розвитку суспільства. Виконані на основі багаторічного аналізу статистичних даних різних країн дослідження дозволили встановити пропорційну залежність (яка має практично лінійний характер) між телефонною щільністю та ВВП на душу населення [3; 4]. Одночасно було доведено так званий інформаційно-економічний закон, який полягає в тому, що між обсягом інформації, створеної в країні за рік у процесі макроекономічного кругообігу, і ВВП країни існує пропорційна залежність [5].

На певному етапі використання залежності між телефонною щільністю, обсягом інформації, створеної в країні за рік у процесі макроекономічного кругообігу, і ВВП для прогнозування розвитку зв’язку давало хороший результат. З появою нових технічних засобів зв’язку, а також нових видів послуг зв’язку телефонна щільність стає лише одним з показників, який характеризує здатність телекомунікаційної мережі забезпечувати опрацювання і передавання інформації, яка виникає в країні в процесі макроекономічного кругообігу. Тому є необхідність у визначенні та обґрунтуванні узагальненого показника стану та розвитку телекомунікацій, який би замінив показник телефонної щільності у його взаємозв’язку з розвитком ВВП країни. З урахуванням тісної взаємозалежності між розвитком телекомунікаційної сфери і ВВП країни доцільно такий показник, крім його використання для оцінки стану та розвитку телекомунікацій, також застосовувати як один з індикаторів при прогнозуванні ВВП.

Через важливість проблеми її вирішенням займалися як окремі фахівці, так і впливові міжнародні організації, зокрема Міжнародна спілка електрозв’язку (МСЕ). У більшості досліджень на цю тему * зроблено висновок про те, що показником, який найбільш адекватно відображає ступінь соціально-економічного впливу телекомунікацій на економічний розвиток країни, є рівень проникнення широкосмугового доступу [6].

У звіті Бюро розвитку електрозв’язку МСЕ зазначається, що найбільш значущою тенденцією в секторі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) за останні декілька років є поява та стрімкий розвиток у світі широкосмугового зв’язку [7]. Він суттєво вплинув на способи спілкування, доступу до інформації, обміну досвідом та знаннями, ведення господарської діяльності тощо. Сьогодні широкосмуговий зв’язок відіграє роль найважливішої інформаційної інфраструктури, яка є основою для інших ключових секторів економіки.

Виконані дослідження, зокрема вивчення конкретних ситуацій у різних країнах, дозволили дістати переконливі докази того, що широкосмуговий зв’язок позитивно впливає на різні сторони соціально-економічного життя, та сформулювати основоположні принципи оцінки цього впливу.

* ITU, GSR 2010 Discussion Paper. The impact of broadband on the economy: Research to date and policy issues [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.itu.int/ITU-D/treg/Events/Seminars/GSR/GSR10/documents/GSR10-paper1.pdf>; К будущему, основанному на широкополосной связи : отчет Комиссии по широкополосной связи в интересах цифрового развития [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.itu.int/net/itunews/issues/2010/08/11-ru.aspx>.

Як зазначається у згаданій доповіді [7], за оцінками аналітичного дослідження, виконаного на замовлення Європейської комісії, запланований розвиток широкосмугового зв'язку в Європі до 2015 р. може сприяти створенню більш як 2 млн. робочих місць та забезпечити зростання ВВП не менш як на 636 млрд. євро. У цілому, за оцінками науковців, збільшення проникнення широкосмугового доступу позитивно впливає на зростання ВВП. Результати досліджень свідчать, що ступінь цього впливу на різних ринках досить сильно варіюється. Водночас при визначенні ступеня цього впливу можна оперувати даними, які оприлюднив Генеральний секретар МСЕ Х. Туре. Так, збільшення проникнення широкосмугового зв'язку на 10% може привести до зростання ВВП у середньому на 1,3% [8]. За даними компанії “Ericsson”, яка спільно з “Arthur D. Little” вивчала вплив широкосмугового доступу на економіку країни, збільшення проникнення Інтернету на 10% забезпечує додатковий приріст 1% ВВП, і на кожну тисячу додаткових інтернет-користувачів створюється 80 нових робочих місць. Крім того, спостерігається залежність економічного розвитку від швидкості доступу до Інтернету. Так, у країнах, де вона є вдвічі вищою, ВВП зростає на 0,3% на рік швидше *. Незважаючи на можливі коливання цього показника внаслідок впливу на нього різних факторів (рівня економічного розвитку країни, ступеня досягнення доступу, технічних параметрів мережі тощо), народногосподарський ефект ($E_{\text{нг}}$) від реалізації інноваційних проектів, пов'язаних з розвитком широкосмугового доступу, можна визначити так:

$$E_{\text{нг}} = \text{ВВП} \cdot \Delta Q \cdot k,$$

де ΔQ – збільшення проникнення широкосмугового доступу від реалізації проекту (%); k – коефіцієнт, який характеризує числову залежність зростання ВВП від збільшення проникнення широкосмугового доступу.

Народногосподарська ефективність проекту (заходу) визначатиметься відношенням отриманого ефекту до витрат на його розробку та реалізацію. У сучасних ринкових умовах для оцінки ефективності будь-якого проекту найбільш часто застосовується оцінка комерційної (фінансової) ефективності, яка враховує фінансові результати реалізації проекту для його безпосередніх учасників. Поряд із цим, важливою є оцінка народногосподарської ефективності будь-якого проекту, яка повинна спиратися на витрати і результати, що пов'язані з реалізацією проекту, виходять за межі прямих фінансових інтересів безпосередніх учасників проекту та характеризують відношення ефекту до витрат у масштабах країни. Окремий випадок – безпосередня участь держави у великих проектах, які фінансуються бюджетними коштами. Разом з тим слід констатувати, що такі розрахунки виконуються дуже рідко, з одного боку, через незначну кількість проектів, які фінансуються державою, а з іншого – через практичну відсутність реагування держави на високоефективні проекти, які мають істотний народногосподарський ефект, але фінансуються за рахунок коштів приватних інвесторів.

Винятком є розрахунки ефективності інвестицій у розбудову широкосмугового доступу для України, які виконано СП “Технології та інвестиційний кон-

* Зростання на 10% кількості інтернет-користувачів забезпечує додатковий приріст ВВП на 1% [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/providkritiy-svit>.

салтинг” на замовлення корпорації “Intel” і подано у звіті [6]. Йдеться про техніко-економічну оцінку ефективності будівництва інфокомунікаційної мережі загальноосвітніх навчальних закладів у межах Національного інвестиційного проекту “Відкритий світ”, а також доступу до послуг телемедицини, електронного урядування та Інтернету. Як зазначається *, цей проект є найскладнішим серед усіх національних проектів як з технічної точки зору, так і з огляду на менеджмент — передбачається створення 4G-мережі, унікального електронного пристрою (на зразок ноутбука) та “освітньої хмари”. Крім того, важливим завданням є перепідготовка вчителів. На думку авторів дослідження, впровадження проекту забезпечить збільшення проникнення широкосмугового доступу, його ступінь у 2016 р. (2015 р. — рік завершення проекту) може сягнути 100% [6, с. 25]. Це дає підставу навести певні результати ефективності інвестицій у розбудову широкосмугового доступу в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Показники ефективності впровадження загального широкосмугового доступу в Україні

Показники	Значення
Зростання ВВП за рахунок приросту проникнення широкосмугового доступу (млрд. грн.).....	112,9
Капітальні витрати (млрд. грн.).....	4,0
Експлуатаційні витрати (млрд. грн.).....	0,9
Чиста приведена вартість розбудови загального широкосмугового доступу (млрд. грн.).....	108,0
Індекс прибутковості.....	22

Отримані цифри вражають, але й змушують замислитися про їх достовірність. Так, відомо, що при індексі прибутковості проекту, який дорівнює 0,15, строк його окупності не перевищує 6,6 року, а при індексі прибутковості 22 строк окупності проекту обчислюватиметься днями, що, з позиції логіки, важко пояснити.

Аналіз показав, що у процесі розрахунків автори припустилися методичної помилки, пов’язаної з трактуванням понять універсального обслуговування і доступу до засобів зв’язку, ступеня його проникнення. Відповідно до визначень, прийнятих МСЕ **, універсальне обслуговування полягає в тому, що кожне домогосподарство в країні має можливість доступу до засобів зв’язку, тоді як універсальний доступ — це коли кожна людина може отримати доступ до засобів зв’язку, і не обов’язково у себе вдома. При цьому зазначається, що універсальне обслуговування передбачає найбільш повну доступність до засобів зв’язку і є метою у довгостроковій перспективі, а універсальний доступ є короткостроковою метою. Під проникненням (у даному разі широкосмугового доступу) розуміється частка домогосподарств — споживачів широкосмугового зв’язку. За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв’язку та

* Національний проект “Відкритий світ” — це інноваційні підходи до навчання — Володимир Семиноженко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.semynozhenko.net/events/2261/>.

** Комплект материалов по регулированию в области ИКТ, модуль 5, посвященный универсальному доступу и обслуживанию [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ictregulationtoolkit.org/en/Section.3116.html.

інформатизації (НКРЗІ) *, таке проникнення у 2012 р. становило 35% (5,97 млн. з 16,9 млн. домогосподарств). При цьому з 6,7 млн. загальної кількості користувачів (абонентів) широкосмугового доступу 5,97 млн. (близько 90%) — це домогосподарства.

Як бачимо, розглядувані інвестиції передбачають доступ до широкосмугового зв'язку підприємств освіти, медицини та електронного уряду, що забезпечить універсальний доступ до пунктів колективного користування, а не універсальне обслуговування. Незначна кількість таких установ (майже 20 тис.) порівняно з кількістю потенціальних споживачів широкосмугового доступу (більш як 17 млн.) не може суттєво вплинути на ступінь його проникнення.

Можна було б не приділяти стільки уваги цим розрахункам, якби компанія, яка їх виконувала, не займалася техніко-економічним обґрунтуванням проекту “Відкритий світ” **. Особливо зазначимо, що ми піддаємо сумніву не ефективність запланованих заходів, а тільки отримані безпосередні результати, які можуть викликати недовіру до цього, дуже важливого з народногосподарської точки зору, проекту. За нашими оцінками, економічний ефект від даного, підкреслимо, некомерційного, проекту перевищує 365 млн. грн., і тільки за рахунок зростання ВВП країни. Не менш істотним є соціальний ефект, який полягає в забезпеченні можливості рівного доступу школярів до якісних навчальних програм незалежно від місця проживання, підвищенні якісного освітнього рівня, створенні платформи для ефективного доступу населення до інформації та ІКТ.

Крім цього, успішна реалізація проекту сприятиме досягненню ряду довгострокових стратегічних національних цілей:

- підвищенню конкурентоспроможності країни;
- досягненню провідних позицій у світі за якістю освіти та за рівнем комп'ютерної грамотності;
- створенню умов для розвитку національної науки та наукомістких технологій;
- ефективній розбудові інформаційного суспільства;
- підготовці покоління української інтелектуальної еліти, інтеграції в європейську та світову системи освіти.

Хоча розвиток широкосмугового доступу забезпечує динамічний розвиток економіки країн, він потребує великих інвестицій. Оскільки такі інвестиції можуть собі дозволити лише найбагатші країни, це призводить до посилення нерівномірності економічного і соціального розвитку в глобальному масштабі. Як відомо, одним з проявів цієї нерівномірності є феномен цифрової нерівності, або цифрової прірви (digital divide), — поділ суспільства, країн на основі нерівного доступу до сучасних технологій. Вражаючим проявом такої нерівності є те, що,

* Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2012 рік. — К. : НКРЗІ, 2013. — 79 с.

** Про затвердження попереднього техніко-економічного обґрунтування національного проекту “Відкритий світ” — створення інформаційно-комунікаційної освітньої мережі національного рівня на базі технологій радіозв'язку четвертого покоління (4G)” : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1374-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1374-2011-p>.

станом на початок 2012 р., більш як 5 млрд. осіб у світі ніколи не користувались Інтернетом [7, с. 79]. Про величину цієї нерівності свідчать також дані щодо ступеня проникнення широкосмугового доступу в окремих країнах і регіонах. У розвинутих країнах величезна частка населення — 99,8% у Швеції *, більш як 80% у США, майже 70% в Австралії [7, с. 5] — мають доступ до широкосмугового зв'язку, тоді як проникнення в країнах, наприклад, Південної Азії, цей показник становить лише 0,1%.

Незважаючи на те, що, станом на початок 2013 р., ступінь проникнення широкосмугового доступу в Україні дорівнював 35%, усередині країни має місце проблема значної нерівності. Як сказано у звіті НКРЗІ, дані щодо користувачів мережі Інтернет у розрізі регіонів України станом на грудень 2012 р. свідчать про істотний перебіс у розподілі інтернет-аудиторії в бік великих міст: наприклад, на Київ припадає 41,8% всієї української аудиторії, на Дніпропетровськ — 16,1%, Донецьк — 6,7%, Харків — 6%, Львів — 5,2%, водночас у Рівненській, Житомирській, Закарпатській, Чернівецькій і Кіровоградській областях, а також у Севастополі — менш як по 1% інтернет-споживачів **. Ця нерівність в основному викликана дефіцитом доступу до ринку широкосмугових послуг, під яким розуміється розрив між тим, які послуги може забезпечити приватний сектор, і тим, що потрібно для суспільства.

Враховуючи найважливішу роль ІКТ, зокрема широкосмугового зв'язку, в житті суспільства, на даний час більш як 130 урядів прийняли або планують прийняти національну політику, стратегію чи план сприяння розвитку широкосмугового зв'язку. Так, Європейською комісією зроблено керівні вказівки щодо державної допомоги для оперативного розгортання мереж широкосмугового зв'язку [7]. Більшість з напрямів політики та планів щодо широкосмугового зв'язку спрямовано на створення загальнонаціональної широкосмугової інфраструктури, стимулювання попиту шляхом впровадження онлайнових послуг і додатків, а також на розширення можливостей з'єднання для забезпечення універсального доступу [7]. При цьому в розпорядженні урядів є різні інструменти для скорочення ринкових розривів або прискорення процесу розгортання широкосмугового зв'язку — надання прямих фінансових субсидій, застосування різних форм державно-приватного партнерства, прийняття пакетів заходів щодо стимулювання тощо.

Наведемо лише невеликий ряд прикладів фінансових субсидій і стимулів, спрямованих на подальший розвиток широкосмугового зв'язку:

- уряд Австралії виділив 27 млрд. дол. для національної мережі волоконних ліній, яка є власністю держави, з метою продовження її до жилих приміщень;
- уряд США виділив грант у розмірі 7,2 млрд. дол. для розгортання широкосмугового зв'язку в районах, які недостатньо обслуговуються (де має місце дефіцит доступу);

* Зростання на 10% кількості інтернет-користувачів забезпечує додатковий приріст ВВП на 1% [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/pro-vidkritiy-svit>.

** Звіт про роботу національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2012 рік. — К. : НКРЗІ, 2013. — С. 20.

- уряд Франції виділив 2,8 млрд. дол. на використання в рамках державно-приватного партнерства з метою побудови мережі спільного користування;
- інвестиційні витрати Фінляндії в галузі широкосмугового доступу становлять 200 млн. дол., з яких третину сплачує держава, ще одну третину — муніципалітети та ЄС і не менш як третину — компанії електрозв'язку;
- у Південній Кореї на провідного оператора покладено обов'язки щодо організації широкосмугового доступу зі швидкістю не менш як 1,5 Мбіт/с. Вартість проекту становить 25 млрд. євро. Прямі субсидії уряду — 1 млрд. євро, решта коштів буде виділена приватними інвесторами, стимулами для яких стануть податкові пільги та вигідні умови одержання кредитів;
- кредитна лінія Португалії досягає 800 млн. євро на розгортання мережі доступу для наступного покоління [7].

Відносно можливості застосування таких інструментів для розвитку широкосмугового доступу в Україні зазначимо, що в умовах сучасного стану національної економіки надання державою прямих фінансових субсидій на розвиток широкосмугового зв'язку є малоімовірним. Використанню державно-приватного партнерства заважає чинне законодавство. Так, Закон України “Про державно-приватне партнерство” передбачає реалізацію проектів тільки у формі **договору**, тоді як, наприклад, у ряді європейських країн такого обмеження немає. Крім того, відповідно до Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства *, вона надається **об'єктам державної власності**.

Слід зазначити, що ще до прийняття такого закону між державою та приватним капіталом здійснювалися спільні інвестиційні проекти, які так чи інакше можна віднести до форм державно-приватного партнерства. Звернемо увагу на те, що, незважаючи на відносно невеликі розміри інвестицій, більшість з цих проектів здійснювалися саме в телекомунікаційній сфері. Так, згідно з [9], протягом 1990—2008 рр. за такою формою співробітництва загальні обсяги інвестицій в Україні становили 8,2 млрд. дол., з яких 97,5% припадало на телекомунікаційний сектор. Ця тенденція продовжувалась і надалі. Як зазначалося в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України ** і за даними Світового банку щодо проектів державно-приватного партнерства у сфері інфраструктури [10], в Україні протягом 1992—2011 рр. було реалізовано 25 проектів, в які інвестовано 12 млн. дол., з них близько 11,5 млн. дол. — у сфері телекомунікацій, тобто частка інвестицій у телекомунікаційний сектор становила більш як 95,8%. Ці дані свідчать, з одного боку, про особливе соціально-економічне значення телекомунікаційної сфери для держави, а з іншого — про привабливість даної сфери діяльності для приватного капіталу.

* Про затвердження Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 р. № 279 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/279-2011-p>.

** Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні : аналіт. записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>.

Сьогодні одним з найважливіших національних проєктів, які здійснюються в Україні на засадах державно-приватного партнерства, є проєкт “Відкритий світ”. Як зазначалося, його успішна реалізація забезпечить істотний соціальний та економічний ефект, а також сприятиме досягненню ряду довгострокових стратегічних національних цілей. Разом з тим, на нашу думку, вагомий народногосподарський ефект, що досягається від реалізації суто комерційних проєктів, які допомагають розвитку телекомунікаційної сфери взагалі та широкосмугового доступу зокрема, зумовлює необхідність та доцільність певної державної підтримки таких проєктів. Це особливо стосується їх реалізації в інвестиційно непривабливих регіонах.

Відомо, що одним з дійових і перевірених практикою напрямів вирішення проблеми цифрової нерівності є організація універсального обслуговування та доступу. Учасники Глобального симпозіуму для регуляторних органів, який відбувся у вересні 2011 р. в Колумбії, зауважили, що включення широкосмугового доступу до Інтернету у визначення універсального обслуговування може бути першим кроком до усунення цифрового розриву, який набирає загрозливих масштабів. Вони також висловили думку про те, що програми універсального обслуговування могли б фінансуватися за рахунок надходжень від діяльності всіх учасників ринку, а також від альтернативних джерел [7, с. 14]. За даними на початок 2012 р., більш як 40 країн включили широкосмуговий зв'язок у свої визначення універсального обслуговування та доступу.

Ураховуючи актуальність проблеми, у вересні 2011 р. НКРЗІ провела семінар з питань розвитку широкосмугового доступу та створення Фонду універсальних послуг в Україні. Більшість присутніх представників вітчизняних операторів і промисловості на пропозиції щодо створення такого фонду відреагували так: “Ніякого фонду та втручання держави не потрібно. Якщо нам не заважатимуть, проблема розвитку широкосмугового доступу буде вирішена нами на основі використання ринкових механізмів”. На нашу думку, в такому підході є значна частка лукавства, оскільки світовий досвід та практика України говорять про те, що без фінансових стимулів до інвестування оператори та інші постачальники послуг не обслуговуватимуть райони високого ризику та не працюватимуть в інтересах споживачів і угруповань з низьким рівнем доходу. У цьому зв'язку доцільно навести позицію МСЕ щодо необхідності та доцільності певного коригування ринкових механізмів шляхом державного регулювання. У звіті Бюро розвитку електрозв'язку МСЕ сказано, що «опора на ринкові сили великою мірою визначає загальноприйняту точку зору на управління сектором ІКТ та просування до “широкосмугового майбутнього”». Проте практична реакція ринку, особливо операторів, які займають вагоме становище в мережах зв'язку, може майже повністю підірвати підвалини конкуренції, оскільки природний ринковий інстинкт конкурентів, у кінцевому підсумку, орієнтований на досягнення монопольного становища або отримання інших небажаних результатів. Директивним і регуляторним органам слід встановити баланс між повагою до ринкових сил і необхідністю здійснювати політичне втручання для коригування неефективності ринку, структур або політики та створення програми регулювання” [7, с. 20].

На наше глибоке переконання, успішна реалізація такого важливого для розвитку телекомунікаційної сфери зокрема і країни в цілому проекту, як розвиток широкосмугового доступу, без створення відповідного фонду його фінансування неможлива. Тому сьогодні не повинне стояти запитання: бути чи не бути Фонду універсальних послуг в Україні? Головним завданням нині є ретельне опрацювання та обґрунтування всіх організаційно-економічних питань створення та функціонування такого фонду в Україні.

Ще у 2011 р. НКРЗІ підготовлено проект Закону України “Про внесення змін до деяких Законів України у зв’язку зі створенням Фонду загальнодоступних телекомунікаційних послуг”. Проте, як зазначається в [11], цей законопроект, внаслідок негативної реакції на нього операторів та інших заінтересованих сторін, досі навіть не надійшов до Верховної Ради України. До речі, попередній проект закону, який передбачав створення такого фонду, був відхилений Верховною Радою України з формулюванням: “У зв’язку з недостатнім обґрунтуванням”. Важко передбачити можливе рішення Верховної Ради України щодо цього проекту, оскільки проти нього активно виступають оператори і провайдери, які не хочуть подорожчання своїх послуг. Крім того, ініціативу НКРЗІ не підтримують також у Міністерстві фінансів України, оскільки законопроект передбачає зниження ставки збору до Пенсійного фонду з послуг мобільного зв’язку з 7,5% до 4%, що може призвести до втрат фонду близько 1 млрд. грн. на рік. Разом з тим, на нашу думку, навіть при прийнятті цього закону, без опрацювання всіх організаційно-економічних питань створення і функціонування такого фонду на нього очікує доля Закону України “Про телекомунікації”, коли його положення в частині ст. 64 про створення механізму компенсації збитків операторів, що надають загальнодоступні послуги, не виконуються вже майже 10 років. Тому ми вважаємо, що за сучасних умов найбільш прийнятним може бути реалізація державної підтримки розвитку телекомунікаційної сфери взагалі та широкосмугового зв’язку зокрема шляхом прийняття пакета заходів щодо стимулювання такого розвитку.

Світова практика показує, що серед заходів щодо стимулювання найбільш часто застосовуються заходи так званого непрямого фінансування – податкові пільги, знижки, позики, виділення радіочастот, надання державних гарантій, стимулювання сумісного використання інфраструктури тощо. Ці стимули спрямовано на спонукання приватного сектору до інвестування. Для реалізації цих заходів в Україні слід провести відповідні дослідження з метою визначення сфери ефективного використання кожного з них, а також розробити необхідне нормативно-правове забезпечення їх використання. Стрімке поширення широкосмугового доступу та його вплив на різні сторони сучасного суспільства призвели до того, що регуляторні органи стикаються з новими проблемами, викликаними безпосередньо специфікою цієї нової сфери, і з необхідністю сприяння розвитку її можливостей та переваг.

Більш широке використання онлайн-додатків і послуг для спілкування та комерційної діяльності (наприклад, соціальні мережеві сервіси, “хмарні” послуги, електронні платежі та інші послуги мобільного банкінгу) спричинило появу для всіх заінтересованих сторін у сфері ІКТ багатьох нових питань регулю-

вання. Так, за останні 5 років сфера діяльності регуляторних органів значно розширилася (до неї ввійшли електронний контент, кібербезпека, захист даних, недоторканність приватного життя і питання захисту довкілля).

За даними МСЕ, станом на початок 2012 р., у світі діяло 158 регуляторних органів у сфері телекомунікацій/ІКТ. Частку функцій, яка входила до їх компетенції, наведено в таблиці 2 [7, с. 11]. При цьому тільки за 2 роки (2010–2011) кількість держав, у яких регуляторні органи займалися питаннями кібербезпеки (39,2%) та контентом Інтернету (15,8%), збільшилась у 2 рази.

Відносно новою функцією регуляторних органів у сфері телекомунікацій/ІКТ є питання захисту довкілля, що, поряд з потребою у стандартах щодо сприяння зростанню енергоефективності та зменшення викидів парникових газів, значною мірою пов'язано з нагальною необхідністю переробки електронних відходів. Тільки за 2011 р. процент регуляторних органів, що займаються питаннями зміни клімату, збільшився до 13 порівняно з 8 у 2010 р.

Таблиця 2

Функції регуляторних органів у сфері телекомунікацій/ІКТ

(%)

Функції	Частка органів, що виконують ці функції
Цінове регулювання.....	88,6
Розподіл та виділення радіочастот.....	88,6
Ліцензування.....	83,5
Контроль за використанням радіочастот та забезпечення виконання.....	82,9
Такси на приєднання.....	82,3
Універсальне обслуговування (універсальний доступ).....	79,1
Радіомовлення (передання).....	53,8
Кібербезпека.....	39,2
Радіомовний контент.....	17,7
Контент Інтернету.....	15,8
Зміна клімату.....	13,3

Ці питання повинні дістати відображення у планах роботи НКРЗІ на найближчу перспективу. Вирішення певних проблем розвитку широкосмугового доступу в Україні сприятиме розвитку державного регулювання телекомунікаційної сфери України, що дозволить прискорити створення високорозвинutoї національної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, що, у свою чергу, забезпечить подальше соціально-економічне зростання країни.

Список використаної літератури

1. Воробієнко П.П., Гранатуров В.М. Проблеми використання закономірностей впливу ІКТ на економічний розвиток країни // Економіка України. — 2011. — № 8. — С. 26–33.
2. Воробієнко П.П., Гранатуров В.М. Проблеми державного регулювання телекомунікаційної сфери України // Економіка України. — 2012. — № 10. — С. 45–53.

3. Telecommunications and Development / World Bank Publications. — Baltimore and London : The John Hopkins University Press, 1983.
4. Варакин Л.Е. Экономика, связь, развитие общества: макроэкономические закономерности развития связи // Электросвязь. — 1994. — №1. — С. 2–10.
5. Варакин Л.Е. Электросвязь и экономика: информационно-экономический закон // Электросвязь. — 1992. — №12. — С. 2–6.
6. Широкополосный доступ до Интернету в Україні: поточний стан та перспективи : аналіт. дослід. — К. : Тікон, Intel Corporation, 2012. — 27 с.
7. Trends in telecommunication reform 2012. Smart regulation for a broadband world.— Geneva : ITU, 2012. — 292 p.
8. Туре Хамадун. Инфокоммуникации: проблемы и перспективы развития // Цифрові технології. — 2010. — № 8. — С. 8–11.
9. Економіка України за 1991–2009 роки : зб. наук. пр. ; [за заг. ред. акад. НАН України В.М. Гейця та ін.]. — К. : НАН України ; Ін-т економ. та прогноз. ; Держкомстат України, 2010. — 112 с.
10. Ukraine — Private Infrastructure Projects / The World Bank& PPIAF [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx?countryID=97.
11. Бурдыга И. Широкополосный жест. НКРСИ стремится ликвидировать цифровое неравенство // Коммерсантъ Украины. — 2013. — № 61 (1764).

References

1. Vorobienko P.P., Granaturov V.M. *Problemy vykorystannya zakonomirnostei vplyvu IKT na ekonomichniy rozvytok krainy* [Problems of the use of regularities of the influence of ICT on the economic development of a country]. *Ekonomika Ukrainy — Economy of Ukraine*, 2011, No. 8, pp. 26–33 [in Ukrainian].
2. Vorobienko P.P., Granaturov V.M. *Problemy derzhavnogo reguluvannya telekomunikatsiinoi sfery Ukrainy* [Problems of state's control over Ukraine's telecommunication sphere]. *Ekonomika Ukrainy — Economy of Ukraine*, 2012, No. 10, pp. 45–53 [in Ukrainian].
3. Telecommunications and Development. Baltimore, London, John Hopkins Univ. Press, 1983.
4. Varakin L.E. *Ekonomika, svyaz', razvitie obshchestva: makroekonomicheskie zakonomernosti razvitiya svyazi* [Economy, communications, development of the society: macroeconomic regularities of the development of communications]. *Elektrosvyaz' — Electrocommunications*, 1994, No. 1, pp. 2–10 [in Russian].
5. Varakin L.E. *Elektrosvyaz' i ekonomika: informatsionno-ekonomicheskii zakon* [Electrocommunications and economy: informational-economic law]. *Elektrosvyaz' — Electrocommunications*, 1992, No. 12, pp. 2–6 [in Russian].
6. *Shyrokosmugovyi dostup do Internetu v Ukraini: potochnyi stan ta perspektivy* [Wide-band access to the Internet in Ukraine: current state and perspectives]. Kyiv, Tikon, Intel Corporation, 2012 [in Ukrainian].
7. Trends in telecommunication reform 2012. Smart regulation for a broadband world. Geneva, ITU, 2012.

8. Ture Khamadun. *Infokommunikatsii: problemy i perspektivy razvitiya* [Infocommunications: problems and perspectives of their development]. *Tsyfrovi Tekhnologii – Digital Technologies*, 2010, No. 8, pp. 8–11 [in Russian].

9. *Ekonomika Ukrainy za 1991–2009 Roky, za zag. red. akad. NAN Ukrainy V.M. Heitsya ta in.* [Ukraine's Economy for 1991–2009, edited by Acad. of the NASU V.M. Heets', etc.]. Kyiv, NASU, Inst. for Economics and Forecast., State Comm. of Statist. of Ukraine, 2010 [in Ukrainian].

10. Ukraine – Private Infrastructure Projects, available at: http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx?countryID=97.

11. Burdyga I. *Shirokopolosnyi zhest. NKRSI stremitsya likvidirovat' tsifrovoe neravenstvo* [Broadband gesture. NCRCI tends to liquidate the digital inequality]. *Kommersant Ukrainy – Businessman of Ukraine*, 2013, No. 61 (1764) [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 24 вересня 2013 р.
